

ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ АНТИКРИЗОВОГО КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті поданий детальний аналіз категорії "ефективність", здійснено порівняння підходів до визначення даної категорії вітчизняними та зарубіжними вченими, зроблено семантичний аналіз англomовних синонімів. Запропоновано визначення та загальний опис оцінки ефективності системи антикризового корпоративного управління.

Ключові слова: ефективність, антикризове корпоративне управління, оцінка ефективності системи антикризового корпоративного управління.

Дослідженням поняття "ефективність" займалися і займаються багато науковців. На сьогоднішній день немає єдиної думки стосовно тлумачення цього поняття та методології його визначення, воно є як найбільш вживаним так і найбільш дискусійним в економічній науці.

Термін "ефект" (з лат *effectus*) означає результат, наслідок яких-небудь причин, сил, дій, заходів, вплив [1, с. 185]. Ефект виражається в абсолютних показниках та вимірюється в натуральних або вартісних одиницях виміру. Математично, ефект розраховується як різниця між значенням, що характеризує попередній стан об'єкта, та значенням, що відображає його зараз, тобто ефект є відображенням результату, що отриманий за певний проміжок часу. Він може бути позитивним, негативним, та нульовим, що означає, що змін не відбулось, але в деяких випадках нульовий результат також може бути як негативним так і позитивним, все залежить від умов, в яких він був отриманий [2, с. 513].

Похідним від терміну "ефект" є поняття "ефективність", що визначається як відношення між отриманим ефектом та витратами, які понесені для його досягнення. Ефективність є відображенням результативності як окремої дії, процесу, проекту на мікрорівні, так і всієї економіки в цілому на макрорівні.

На сьогоднішній день, щоб функціонувати ефективно, а отже отримувати від діяльності корисні результати, не достатньо просто виробляти продукт чи надавати стандартні послуги, адже це дозволить забезпечити лише короткострокову ефективність діяльності.

Для стабільного довгострокового функціонування, підприємству потрібно ефективно займатись своєю господарською діяльністю. Ефективною господарська діяльність може бути лише при досконало розробленій та правильно впровадженій системі управління. Тому важливим є дослідження сутності як самого поняття ефективності, так і системи, що є джерелом цієї ефективності.

Проблему ефективності управління досліджувало і досліджують багато зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема Д. Рікардо, М.Х. Мескон, Г. Емерсон, Х. Ліберштайн, П. Друкер, Шегда А.В., Грішнова О.А., Баюра Д.О., Терещенко О.О.,

Мочерний С.В. та ін. Також численними є дослідження у сферах ефективності антикризового та корпоративного управління як окремих процесів. Що ж стосується проблем антикризового корпоративного управління, то деякі аспекти висвітлені у роботах Черпак А.Є. та Манойленко О.В., на жаль зовсім немає ґрунтовних досліджень ефективності цього процесу.

Метою статті є обґрунтування методики та детальний аналіз процесу оцінювання ефективності системи антикризового корпоративного управління.

Одним з перших почав займатися дослідженням економічної ефективності Д. Рікардо. У своїй працях він намагався оцінити ефективність капіталу, зазначаючи, що чим менш довговічним є капітал, тим більше безперервної праці потрібно для підтримання його початкової ефективності, описав теорію порівняльних переваг, що досліджував аспекти ефективності міжнародної торгівлі [3]. Важливим є те, що саме Д.Рікардо почав розглядати ефективність як відношення результатів до певних витрат, тим самим досліджуючи ефективність як економічну категорію.

На сьогоднішній під економічною ефективністю розуміють результативність функціонування об'єкту дослідження, що виражається у відношенні досягнутих переваг та покращень до витрат ресурсів, що забезпечили досягнення додаткових благ.

Проте вперше ефективність як управлінська категорія була досліджена Г. Емерсоном, у 1908 році вийшла його робота "Ефективність як основа виробничої діяльності і заробітної плати", а у 1911 році – "Дванадцять принципів продуктивності (ефективності)", де зазначаються принципи ефективного управління підприємством. [4, с. 49]. Він не займався рефлексією поняття "ефективність", але досліджував загальні принципи ефективного управління, використання робочої сили та техніки.

Існує значна різниця між поглядами зарубіжних та вітчизняних вчених на поняття "ефективність". Зарубіжні вчені розглядають ефективність як зовнішнє поняття та наголошують на важливості раціонального використання та розподілу ресурсів в усій економіці в цілому, про що свідчать численні дослідження та теорії. Проте М.Х.Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі досліджують ефективність використання ресурсів у виробничому аспекті [5]. Ефективність виробничого процесу на підприємстві також досліджує теорія Х-ефективності запропонована Х.Ліберштайном, в якій зазначається, що підприємство є Х-ефективним, якщо воно виробляє максимальну кількість продукції за допомогою найкращої технології та заданого набору ресурсів [6].

Вітчизняні економісти більш схильні розглядати ефективність, як категорію, що відображає відношення ефекту, результату діяльності до витрат в мікроекономічному аспекті. Наприклад О.А. Грішнова наголошує, що "ефективність в широкому розумінні – це загальна результативність людської діяльності, що відображає співвідношення корисного результату та обсягу витрачених на це ресурсів" [7, с. 375].

С. Мочерний надає таке визначення: "Ефективність – здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат" [8, с. 224].

Шегда А.В. зазначає, що "ефективність підприємства являє собою комплексну оцінку кінцевих результатів використання основних і оборотних засобів, трудових і фінансових ресурсів та нематеріальних активів за певний період часу" [2, с. 514].

Покропивний С.Ф. робить висновки, про те, що "ефективність продуктивність) як економічна категорія визначається об'єктивно діючим законом економії робочого часу, що є основоположною субстанцією багатства й мірою витрат, необхідних для його нагромадження та використання суспільством" [9].

При дослідженні англійської літератури, важливим є розмежування понять effectiveness, efficiency та efficacy, що є синонімами поняття ефективність, але мають різні змістовні значення. Поняття effectiveness розуміється як міра, в якій досягаються заплановані результати, цілі або виконуються завдання, в результаті діяльності, впровадження певної стратегії, спрямованої на досягнення бажаного ефекту, в звичайних, не контрольованих умовах. Терміни efficacy та effectiveness є тотожними за значенням, з однією відмінністю, efficacy є мірою, в якій конкретна діяльність дає бажаний ефект, при ідеальних умовах, тобто зазвичай цей термін використовується при описі моделей чи теорій, що не відображають реальних умов функціонування, але є корисними в теоретичному, абстрактному аспекті, адже можуть відображати досягнення максимально можливої ефективності за ідеальних умов. Категорія efficiency відображає економічність діяльності, а саме відношення отриманого результату до кількісно виміру ресурсної бази, що знадобилася для його досягнення, тобто раціональність перетворення ресурсів у досягнуті результати [10].

Поняття "ефективність" крім кількісних характеристик, таких як результати та витрати, передбачає досягнення поставлених цілей, що можна назвати якісною характеристикою ефективності та робить доцільним її розгляд та дослідження як управлінської категорії.

Досліджуючи ефективність системи антикризового корпоративного управління, важливим є змістовний аналіз кожної складової цієї категорії з точки зору її ефективності, за для побудови цілісного логічного ланцюга тлумачення та роз'яснення цього складного та багатоаспектного поняття.

Категорія "ефективність управління" відображає відношення досягнутих результатів до намчених цілей, надає оцінку та впливає не тільки безпосередньо на процес управління, але й на всю діяльність підприємства в цілому. Якщо раніше ефективність управління розглядалась лише з економічної точки зору, то на сьогоднішній день вона являє собою соціо-економічну категорію.

Оцінка ефективності управління передбачає аналіз результатів управління, за допомогою визначеного комплексу показників та методик, що характеризуватимуть його результативність. Оцінка ефективності системи управління повинна включати діагностику як економічної ефективності підприємства загалом, так і процесів управління зокрема, відображуючи стан внутрішніх відносин між керуючою та підпорядкованою системами, а також їх взаємозв'язок із зовнішнім середовищем.

Безумовно, за таких умов, потрібно звернути особливу увагу на критерій ефективності, що повинен відображати об'єктивну оцінку ефективності системи управління організацією та узгодження стратегічного плану розвитку, основної мети діяльності підприємства з балансом інтересів різних зацікавлених груп і усієї системи в цілому.

Ефективність корпоративного управління відображає міру досягнення підприємством поставлених цілей та реалізації мети діяльності. Дослідження ефективності корпоративного управління є складною категорією, що оцінює діяльність суб'єктів управління, організаційну структуру підприємства, склад і структуру персоналу, раціональність функціональних обов'язків персоналу, виконання стратегічних та оперативних планів, наявність недоліків в основній діяльності підприємства, захист прав та інтересів усіх зацікавлених сторін, швидкість досягнення компромісу у внутрішніх та зовнішніх конфліктах, міру дотримання корпоративного кодексу, за його наявності, та ін. Варто підкреслити, що ефективність корпоративного управління оцінюється як за допомогою якісних методик, таких як різноманітні рейтинги, експертні висновки та порівняння, так і за допомогою кількісних методик.

Як зазначає Баюра Д.О., головною характеристикою ефективності корпоративного управління є максимізація прибутку, зростання вартості акціонерного товариства та обсягу дивідендних виплат, виходячи з цього можна виокремити основні критерії оцінки ефективності системи корпоративного управління, а саме вартість акціонерного товариства (головний критерій), рентабельність інвестицій, рівень виплати дивідендів, захист прав інвесторів, ефективний механізм управління та контролю, відкритість діяльності акціонерного товариства [11, с. 195].

Ефективність антикризового управління підприємством виражається в якісних та кількісних критеріях. До якісних критеріїв оцінки ефективності, в залежності від стану підприємства, можна віднести запобігання банкрутству, успішне фінансове оздоровлення, вдалу реструктуризацію, усунення неплатоспроможності, уникнення підприємством кризи чи швидкий вихід з неї з мінімальним витратами ресурсів. Кількісні критерії оцінки ефективності передбачають нормалізацію фінансового стану, прибуткову діяльність підприємства, виплату дивідендів, збільшення вартості підприємства, раціональну організацію виробничого процесу, досягнення оптимальної організаційної структури, гнучкість системи управління, можливість залучення кредитних ресурсів на вигідних умовах, підвищення інвестиційної привабливості.

Терещенко О.О. пропонує такі методичні підходи до оцінювання ефективності антикризового управління, як зіставлення показників фінансового стану до і після запровадження антикризових заходів, розрахунок показника ефективності антикризових заходів, розрахунок періоду окупності вкладень на антикризові заходи, розрахунок інтегрального показника фінансового стану, розрахунок показників доданої вартості EVA та CVA, метод дисконтування cash-flow (DCF), порівняння вартості підприємства до і після санації [12, с. 167-168].

Провівши аналіз складових елементів категорії "ефективність системи антикризового корпоративного управління", за допомогою методу синтезу пропонуємо визначити це поняття та розглянути деякі аспекти його оцінки.

На думку автора, загальна оцінка системи антикризового корпоративного управління повинна складатись з трьох блоків. Першим блоком є аналіз фінансового стану об'єкта, що включатиме розрахунок певного набору показників, другий блок передбачатиме аналіз ймовірності банкрутства підприємства, третій блок включатиме оцінку вартості підприємства за обраними методами або моделями.

Орієнтовну схему оцінки системи антикризового корпоративного управління можна побачити на рис. 1.

Перший блок – аналіз фінансового стану – є важливим інструментом діагностики фінансово-господарської діяльності підприємства. Зазвичай застосовуються традиційні прийоми аналізу, такі як горизонтальний, вертикальний, трендовий, порівняльний, факторний аналіз, а також аналіз відносних та абсолютних показників – використовуючи дані балансу та іншої звітності підприємства, розраховуються певні показники, аналізуючи та порівнюючи які, можна зробити висновок про минулий та поточний стан підприємства. Аналіз фінансового стану дозволяє визначити раціональність залучення та використання власних та запозичених активів, ефективність розпорядження обіговими коштами та оптимальне співвідношення запасів з потребами виробництва, рентабельність діяльності підприємства, платоспроможність тощо.

Другий блок передбачає використання багатofакторних дискримінантних моделей аналізу ймовірності банкрутства підприємства, Наведені вище моделі прогнозування банкрутства ґрунтуються на емпіричному аналізі даних збанкрутілих та успішно функціонуючих підприємств, відібраний набір показників та відповідно їх вагових коефіцієнтів утворюють дискримінантну функцію, аналіз результатів якої, дозволяє передбачити банкрутство підприємств за декілька років. На відміну від класичного аналізу фінансового стану, моделі прогнозування ймовірності банкрутства дають можливість більш об'єктивно оцінити ситуацію, здійснити вибірку за галузями та видами економічної діяльності, як це зроблено в інтегральній моделі діагностики українських підприємств Терещенко О.О.

Що стосується оцінки вартості компанії, третього блоку, то вона може здійснюватись за трьома підходами: дохідним, витратним та порівняльним (ринковим).

Дохідний підхід передбачає оцінку потоку майбутніх доходів підприємства, тобто вартість підприємства визначається як поточна вартість очікуваних доходів при найраціональнішому розпорядженні об'єктом оцінки. Однією з найбільш популярних, серед методик дохідного підходу, в сучасному фінансовому менеджменті є методика EVA.

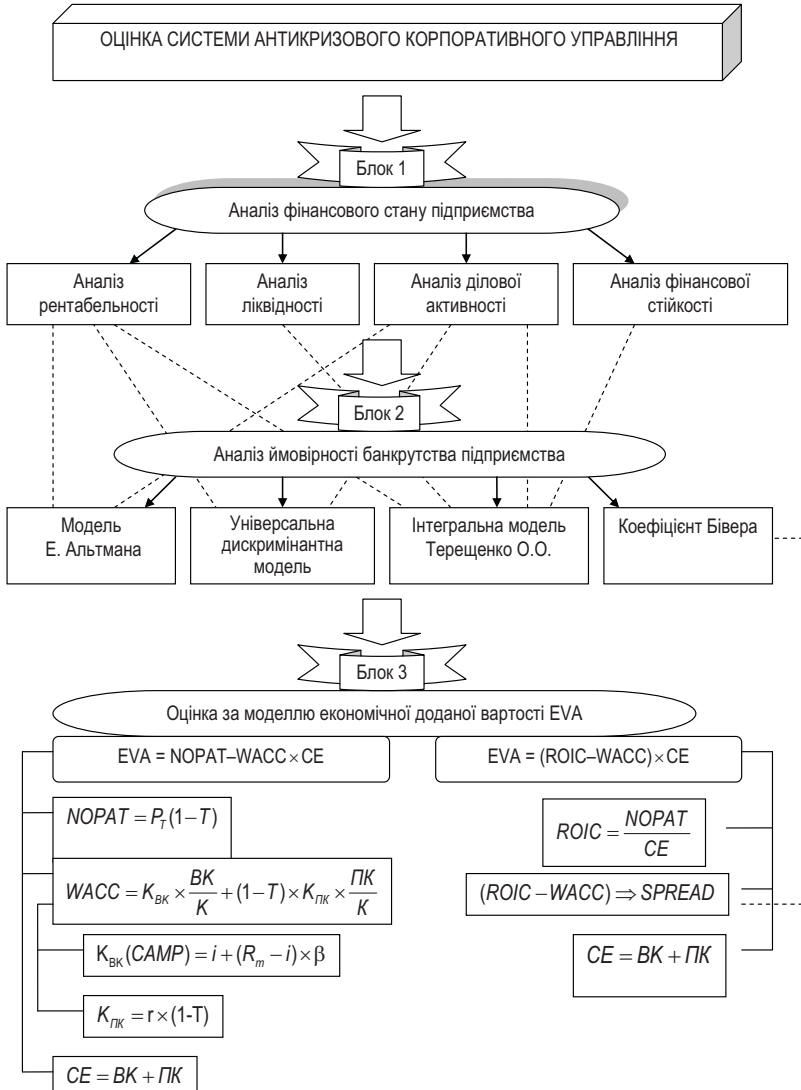

Рис. 1. Оцінка системи антикризового корпоративного управління

Джерело: розроблено автором

EVA є універсальним показником, який можна використовувати для фінансового аналізу, управління та оцінки вартості компанії, а також він є індикатором

прибутковості, якому не притаманні недоліки подібних показників. Поява показника EVA була викликана потребою знайти такий економічний показник, який би:

1) відбивав тісний зв'язок з вартістю акцій, яка встановлюється за допомогою статистичних методів;

2) давав можливість використовувати більший обсяг інформації з бухгалтерського обліку, включаючи показники, розраховані за даними бухгалтерського обліку (для спрощення розрахунків);

3) зміг оцінити вартість компанії з урахуванням фактора ризику.

Звідси випливає подвійна природа показника EVA – його можна використовувати в якості інструменту як фінансового аналізу, так і оцінки компанії.

Вартість підприємства, за витратним підходом, визначається як сума вартостей активів підприємства, як цілісного майнового комплексу, з коригуванням їх на суму зносу та вирахуванням зобов'язань. Серед переваг витратного підходу можна виділити доцільність його використання для неприбуткових підприємств, адже при розрахунку береться до уваги лише вартість активів за вирахуванням зобов'язань, без прогнозу прибутковості об'єкта та дисконтування грошових потоків. Порівняльний підхід або ринковий підхід при оцінці вартості об'єкту передбачає використання інформації про купівлю-продаж аналогічних об'єктів на ринку, з певними коригуваннями стосовно наявного об'єкту, адже не існує двох однакових підприємств. Головним недоліком є дефіцит інформації стосовно угод купівлі-продажу, особливо актуальним це є для вітчизняних підприємств (адже в Україні відсутній розвинений фондовий ринок), складність підбору схожих підприємств та визначення факторів коригування.

Тому, на думку автора, враховуючи особливості діяльності та умови функціонування українських підприємств, доцільним буде здійснювати оцінку вартості підприємства саме за методами витратного та дохідного підходів.

Ефективність системи антикризового корпоративного управління виражається у стабільності, динамічності та узгодженості розвитку всіх підрозділів підприємства, як цілісної соціально-економічної системи; забезпеченні тісної взаємодії між суб'єктами та об'єктами управління, захисті прав усіх заінтересованих груп у діяльності підприємства, відношенні досягнутих результатів до намічених стратегічних цілей, реалізації мети діяльності, впровадженні методологічного забезпечення наскрізного структурного контролю системи управління та діяльності підприємства, що забезпечить потрібну деталізацію та раціоналізацію усіх процесів в управлінській ланці, діагностику, аналіз та контроль за основною діяльністю підприємства, нейтралізацію кризових явищ, стабільне зростання вартості та прибутку підприємства, раціональну організацію виробничого процесу, досягнення оптимальної організаційної структури, гнучкості системи управління, підвищення інвестиційної привабливості, а також гармонійне співіснування із зовнішнім середовищем.

Підводячи підсумки варто зазначити, що за природної обмеженості ресурсів, раціональне їх використання, отримання максимально корисного результату за мінімальних витрат є невід'ємним принципом ефективної діяльності. Впровадження інноваційних нововведень у всі сфери функціонування об'єкта, застосування нових методів та систем управління, постійна діагностика діяльності та аналіз загального стану дозволять підтримувати ефективність діяльності у довгостроковому періоді.

Важливим є розуміння необхідності інновацій та нового бачення не тільки стосовно системи корпоративного управління, але й у свідомості кожного працівника. Без особистого бажання кожного учасника процесу управління неможливо впровадити інновації та налагодити ефективне функціонування підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. – Харків: Фоліо, 2007. – 580 с.
2. Економіка підприємства: Підручник / За ред. А.В. Шегди. – К.: Знання, 2006. – 614 с.
3. Історія економічних учень: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – У 2-х частинах. – 3-тє вид. – К.: Знання-Прес, 2006.
4. Менеджмент: Підруч. / А.В. Шегда. – К.: Знання, 2006. – 687 с.
5. Мескон М.Х. Основы менеджмента : пер. з англ. / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Изд-во "Дело", 1998. – 704 с.
6. Leibenstein, H. Allocative Efficiency and X-Efficiency // The American Economic Review, 56 (1966), pp. 392–415.
7. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підручник. – К.:Знання, 2011. – 390 с.
8. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Відп. ред. С.В. Мочерний та ін. – К.: Видавничий центр "Академія", 2000. – Т. 1. – 508 с.
9. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2009. – 449 с.
10. <http://www.hayajneh.org/glossary/vocabulary/e/EfficiencyEffectivenessEfficacy.html>
11. Система корпоративного управління в Україні: стан та перспективи розвитку: монографія / Д.О.Баюра. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2009. – 228 с.
12. Терещенко О.О. Управління фінансовою санацією підприємств: Підручник. – Вид. 2-ге, без змін. – К.:КНЕУ, 2009. – 552 с.

Стаття надійшла до редколегії 16.01.13

Жорова Е.Р., асп.

КНУ імени Тараса Шевченка, Київ

ЭФФЕКТИВНОСТЬ СИСТЕМЫ АНТИКРИЗИСНОГО КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ

В статье представлен подробный анализ категории "эффективность", проведено сравнение подходов к определению данной категории отечественными и зарубежными учеными, проведен семантический анализ англоязычных синонимов. Предложено определение и общее описание оценки эффективности системы антикризисного корпоративного управления.

Ключевые слова: эффективность, антикризисное корпоративное управление, оценка эффективности системы антикризисного корпоративного управления.

E.R. Gorova, postgrad. stud.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

EFFECTIVENESS OF THE ANTICRISIS OF CORPORATE GOVERNANCE

Definition of "efficiency" and "effectiveness" made by domestic and foreign scientists are studied along with semantic analysis of English synonyms of this category. The paper examines a definition and general description of the evaluation of the effectiveness of crisis corporate governance.

Keywords: effectiveness, efficiency, crisis corporate governance, evaluation of the effectiveness of crisis corporate governance.